

V. G. SORIN

ISO TALO

Näin Gorkissa nimitetään taloa, jossa Vladimir Iljitš asui, erotukseksi kahdesta muusta pienemmästä talosta, jotka olivat sen lähetyvillä: sanatorion ruokalasta ja talosta, jossa asui „Gorki” neuvostotilan johtaja A. A. Preobraženski — Vladimir Iljitšin vanha tuttava vielä Samaran ajoilta.

„Ison talon” julkisivu on pieneen kylään päin (se onkin Gorkin kylä), talon takana on puisto, taloa ja puistoa ympäröi aita, aidan takana toisella puolen on sanatorio ja Pahra-joki, toisella neuvostotila. Siinä kaikki.

Olin Gorkissa vain muutaman kerran, ja siksi muistissani on säilynyt hyvin vähäisiä muistelmia Vladimir Iljitšistä. Niillä on yhteyttä yleensä vähäpätöisiin ja toisarvoisiin tapahtumiin ja pikkuseikkoihin, ettei niitä oikeastaan pitäisi ottaa puheena-aiheeksikaan, semmitenkin kun tällaisissa tapauksissa on aina ikävä pakko mainita omakin persoona, jota ilman kuten on tunnettua ei kirjoiteta muistelmia. Toisaalta mielenkiinto kaikkeen siihen, jolla on yhteyttä Vladimir Iljitšiin, on niin suuri, että mahdollisesti allekirjoittaneenkin erillisistä ja katkonaisista muistelma-panpatkista on jotain hyötyä.

* * *

Oli kesä 1920. Joelle mennessään Vladimir Iljitš pistäytyi sanatorion ensimmäiseen pieneen taloon ja otti aivot olalle. Talonväki huomasi Vladimir Iljitšin ja ryntäsi kaikista ikkunoista ja ovista ulos, ympäröi hänet ja pyysi häneltä lupaa kantaa aivot rantaan. Vladimir Iljitš hymyili ystävällisesti, laski leikkiä, mutta ei antanut airoja ja aivot olallaan laskeutui joelle sininen paita yllään.

Pahra-joessa laskettiin „valtavanmoista” nuottaa. Se levitettiin joen poikki ja vedettiin neljänneksen virstaa jokea pitkin,

tarvottiin ja loiskutettiin vettä ja peloteltiin kaloja. Vladimir Iljitš otti tarmokkaasti osaa nuotan vetoon. Vaivoin saatiin nuotta rantaan ja löydettiin nuotasta kaikkiaan kaksi pienoista kalaa, jotka samassa laskettiin takaisin veteen.

Eräänä iltana sanatorion pihaan tuli toveri Schmidell (Hamovnitšin piiristä) kovin huolestuneen näköisenä ja kertoi kiireesti juurikään tavanneensa Vladimir Iljitšin menossa padon kautta Gorkille päin ilman vartiota. Vladimir Iljitš käveli tietysti aina ilman vartiota eikä siinäkään ollut mitään kummallista, että hän oli lähtenyt Gorkin kylään, mutta sittenkin se huolestutti meitä: vähänkös mitä voi sattua? Päätimme lähteä kiireesti kylään päin ja saattaa Vladimir Iljitsiä pysytellen etäällä hänestä, ettei hän huomaisi meitä. Niin teimmekin. Vladimir Iljitš käveli hiljalleen Gorkin kylää pitkin ja sitten palasi samaa tietä takaisin, ja me seurasimme häntä etäältä. Vladimir Iljitš ei aavistanutkaan kulkevasa muutamien kommunistien „seurassa” eikä yksinään.

Leninin kirja «„Vasemmistolaisuus” lastentautina kommunismissa» oli ilmestynyt vastikään. Keskustelimme kirjan herättämistä vaikutelmista puistossa ison talon lähellä. Puhuttiin Clausewitzista ja sotataktiikan suhteesta poliittiseen taktiikkaan. Vladimir Iljitš tuli luoksemme muutamiksi minuuteiksi ja kuultuaan keskustelumme aiheen huomautti kirjaimellisesti seuraavaa: „Clausewitzin teoksia puolueemme jäsenet voisivat nytkin lukea suureksi hyödyksi itselleen. Mitä tulee taktiikkaan, niin sotilas- ja poliittinen taktiikka ovat epäilemättä vierusaloja, grenzgebiete”. Tämän saksalaisen sanonnan kirjoitin heti muistiin. Sanonta „vierusaloja” myöskin painui mieleeni hyvin.

Tammikuu vuonna 1921 (tai joulukuun loppu 1920). Ammatti-liittoväittelyn aika. Tapasin Vladimir Iljitšin puiston portille johtavalla tiellä. Kyselin ohimennen häneltä yksityiskohtia väittelyn kulusta (olin silloin sairas enkä väittelyn alkuaikana ollut Moskovassa). Vladimir Iljitš näytti huolestuneelta, suun ilme oli luonteenomaisen tiukka. Erään kysymyksen johdosta, joka ei nähtävästi ollut kyllin selvä, hän huomautti: „Tarkoitatteko hajaantumisen vaaraa?” Muistan hyvin, etten sitä tarkoittanut, päähänikään ei pälkähtänyt sellainen ajatus, mutta peläten sitä, että Vladimir Iljitš voisi luulla minua harkitsemattomaksi ja epävakaaaksi keskustelutoveriksi, kiiruhdin (kadun sitä!) myöntämään, että niin, niin, sellainen on nimenomaan ajatukseni. „Ei, en luule” tai „Sitä en ajattele”. En voi taata Leninin sanojen esityksen täsmällisyyttä, mutta muistan hyvin niiden kielteisen ajatuksen. Sitten Vladimir Iljitš kysyi, olenko nähnyt Trotskin kirjaan. Ellen ole, hän voi antaa sen, mutta korkeintaan pariksi tunniksi ehdolla, että palautan aikanaan takaisin. Samalla Vladimir Iljitš lisäsi, että kohta ilmestyy hänen, Leninin, vastaus

(taisi olla „Vielä kerran virheestä”¹). Vladimir Iljitš antoi minulle Trotskin kirjasen pienessä talossa, missä hän asui saavuttuaan muutamaksi päiväksi Gorkiin. Hän oli alleviivannut eräitä kohtia kirjasen sivuilla. Sivujen laidoissa oli paljon hänen merkintöjään. Täsmälleen kahden tunnin kuluttua palautin kirjasen Nadežda Konstantinovnalle.

Marras- tai joulukuu 1921. Me kolme toverusta päätimme käydä Gorkissa jonkin juhlan johdosta. Hankimme autoreen (niitä oli silloin Moskovassa ehkä kaiken kaikkiaan neljä kappaletta). Noin kello kaksi lähdimme matkalle. Kun olimme ajaneet Moskovasta noin kymmenen virstaa, niin tietenkin autoreki pysähtyi. Yritimme kaikkemme, mutta mikään ei auttanut. Alkoi hämärtää, tuli ilta. Kun ei, niin ei — on palattava kävelemällä takaisin Moskovaan. Autoreen kuljettajat taisivat lähteä läheiseen kylään. Me taas tallustelimme Moskovaan pää painuksissa, ainoastaan tov. A. L. kevensi mieltään sättien koko maailmaa.

Emme ehtineet kulkea virstaakaan vauriopaikalta kun kuului surinaa: sieltä oli tulossa meidän autorekemme valaisten tietä isoilla lyhdyillään. Kuljettajat olivat näköjään saaneet autoreen pois kuopasta ja nyt ajoivat meitä hakemaan. Aloimme heiluttaa käsiä, ettei reki vain kiitäisi ohitse, ja se pysähtyikin parin metrin päähän meistä. Toveri A. L. laski viimeisen manauksensa, nyt jo riemusta, ja se kuului vähintään virstan säteellä. Iloisina työnnyimme istumaan autoon.

Kuvitelkaa hämmästyttämme ja noloa asemaamme, kun autosta kuului yhtäkkiä Vladimir Iljitšin nauru ja hän kysyi, oliko meillä kylmä ja olimmeko kovin väsyneitä. Mutisimme jotain tervehdyksen tapaista, ja tov. A. L. kysyi hämillään: „Vladimir Iljitš, tekö se olettekin?”, ja häkeltyi niin pahasti, että tokaisi äkkiä ilman mitään aihetta: „Entä tiedättekö, Vladimir Iljitš, ne menševikit ja eserrät ovat yhä AMO-tehtaalla”. Hän alkoi harvinaisen vilkkaasti ja kiihkeästi kertoa menševikkien juonitteluista. Menševikit ja eserrät kiinnostivat todellakin Vladimir Iljitšiä, ja toverimme sai tilaisuuden rohkaistua ja kertoa Vladimir Iljitšille tilanteesta AMO-tehtaalla, missä menševikkien ja eserräin vaikutus oli vielä pitkän aikaa tuntuva. (Oli käynyt sillä tavalla, että Vladimir Iljitš sattui ajamaan omalla autoreella Gorkista Moskovaan, tapasi matkalla lumessa seisovan autorekemme ja saatuaan autonkuljettajilta tietää, että heidän matkamiehensä olivat lähteneet kävellen Moskovaan takaisin, päätti ottaa meidät autoonsa. Me taas emme aavista-

¹ „Vielä kerran ammattiliitoista, nykyhetken tilanteesta ja Trotskin ja Buharinin virheistä”. — *Toim.*

neetkaan, että sillä matkalla voisi ilmaantua toinenkin autoreki paitsi meidän autoamme.)

Seuraavana päivänä tai sitä seuraavana toveri Rogov soitti Moskovan Neuvostosta Moskovan komitean agitaatio-osastoon ja Vladimir Iljitšin pyynnöstä otti selvää tilanteesta AMO-tehtaan puoluejärjestössä ja menševikkien ja eserrien vehkeilyistä tehtaalla.

Vuosi 1923. Eräänä kesäpäivänä Vladimir Iljitš nojaten keppiinsä nousi itse portaita ylös, tuli A. A. Preobraženskin luo tämän pikku taloon ja viipyi siellä kaksi päivää. Sitten hän palasi taas kotiinsa isoon taloon.

Syksyllä, Moskovan maatalousnäyttelyn aikaan, oli erikoinen merkkitapaus: sairaan Vladimir Iljitšin viimeinen Moskovan matka. Hänen omaisensa olivat kovin huolestuneita Moskovan matkan johdosta, mutta hän oli päättänyt tehdä matkan. Kerrotaan, että nähtyään Moskovan Vladimir Iljitš tuli oikein iloiseksi ja liikuttuneeksi ja näytteli terveellä kädellään Moskovaa seuralaisilleen. Sitten hän ajoi maatalousnäyttelyn kautta, kävi Kremlessä, tervehti puna-armeijalaisia, kävi asunnossaan. Illalla auto palasi takaisin Gorkiin. Tämän matkansa jälkeen Vladimir Iljitš oli useita päiviä surullinen ja mieteliäs.

Vuosi 1924. Tammikuun alussa illalla kuljin ison talon ohi. Ympäriällä vallitsi erikoinen, „gorkilainen hiljaisuus”. Yhtäkkiä kuulin parvekkeelta Vladimir Iljitšin äänen. Tuntui siltä kuin hän olisi jotain kysynyt ja Nadežda Konstantinovna vastannut hänelle.

Eri aikoina näin Vladimir Iljitšiä Gorkissa hyvin läheltä, pysyen tietenkin pois hänen näkyvistään. Näin kuinka hän oli muuttunut viimeisten kuuden — kahdeksan kuukauden aikana, kuinka sairaalloisuus hävisi vähitellen hänen kasvoiltaan. Kaikkiin, jotka siihen aikaan tapasivat Vladimir Iljitšiä, hän teki toipuvan potilaan vaikutuksen. Kerran toveri Vever (parantolan johtaja) tuli hyvin iloisena ja kertoi, kuinka hän aivan odottamatta oli tavannut Vladimir Iljitšin ja kuinka Vladimir Iljitš oli kätellyt häntä ja ollut yhtä ystävällinen kuin ennenkin. Samaa kertoi myös tov. Papkov, joka näytti Vladimir Iljitšille miten traktori käy, sekä ne toverit, jotka olivat joulukuussa lasten juhlassa isossa talossa ja tapasivat Vladimir Iljitšiä. „Yhtä hymyilevä, yhtä ystävällinen, silmät vain hiukan surulliset”.

Kaikki luulivat Vladimir Iljitšin paranevan. Henkilökohtaista käsitystäni ei mikään vahvistanut paremmin kuin silloin illalla kuulemani Vladimir Iljitšin ääni (en ollut kuullut hänen puhuvan siitä saakka, kun hän oli esiintynyt Suuressa teatterissa marraskuussa 1922); se oli todellisen Iljitšin aito ääni, syvä ja sointuva, sellainen kuin olimme tottuneet kuulemaan kokouksissa, missä Vladimir Iljitš esiintyi.

Tammikuun 21 päivä. Tiedettiin, että Vladimir Iljitš vielä muutama päivä sitten oli käynyt metsästämissä, mutta viimeiset pari päivää oli ollut huonovointinen. Hänen terveytensä yleisen paranemisen ohessa sattui usein sellaisiakin onnettomia päiviä, jolloin Vladimir Iljitš tunsi vointinsa huonommaksi. Niinpä ei tälläkään kertaa hänen pahoinvointiaan pidetty erikoisena. Pikku talossa, jossa A. A. Preobraženski asui, tiedettiin aina Vladimir Iljitšin terveydentila, miten hän nukkui, millainen oli ruokahalu, kuinka hän voi. Tänään kävi Maria Iljinitšna. Niin, tuntee voivansa hiukan huonommin kuin tavallisesti, ja siinä kaikki. Ei mitään huolestuttavaa. Kello 12 (ehkä myöhemmin?) parantolaan, jossa siihen aikaan, Vladimir Iljitšin sairastaessa, asui vain lääkäreitä, eräs lääkäri tuli isosta talosta ja sanoi, että kaikki on parempaan päin. Hän selitti, että sairas oli parhaillaan nukkumassa. „Kevääseen mennessä hänet saadaan terveeksi ehdottomasti”.

Eikä kukaan aavistanut, että päivä oli Leninin viimeinen elonpäivä.

Kello 6 illalla. Olin pienessä talossa, kun sinne tuli joku Maria Iljinitšnan lähettämänä ja pyysi kamferia. En tiennyt mihin kamferia oikeastaan käytetään, ja kysyin siitä. Minulle selitettiin kuiskaten, että sitä käytetään sydämen toiminnan voimistamiseksi silloin kun sydän heikkenee. Näistä sanoista tulin heti levottomaksi enkä saanut rauhaa. En jaksanut mitenkään hillitä levottomuuttani.

Kaikkialla vallitsi hiljaisuus. Kaikki tuntui aivan tavalliselta kuten aina. Mutta oli jotain epätavallista, huolestuttavaa: *yläkerran akkunat olivat valaistut*. Gorkissa käyneet tiesivät, ettei yläkerran akkunoissa siihen aikaan saanut olla valoja, ja koska siellä oli valo, tapahtui siis jotain erikoista. Ja toiseksi: kysymykseeni missä on vartion päällikkö tov. Pakaln päivystäjä vastasi, että hän on yläkerrassa. Pakaln ei tavallisesti ollut siihen aikaan yläkerrassa. Huolestuneena kävelin ison talon ympäri.

Menin isoon taloon sisään, katsoin kelloa. Kello oli seitsemän. Siis oli kulunut jo kymmenen minuuttia siitä, kun Vladimir Iljitš oli kuollut, mutta mikään ei puhunut hänen kuolemastaan, siitä ei ollut edes kaukaista ajatusta. Enintään voitiin olettaa, että hänen terveydentilansa oli huonontunut, oli sattunut taudinkohtaus tai halvaus.

Palasin A. Preobraženskin taloon. Oltiin aina levottomia, kun Vladimir Iljitšin terveys huononi eikä voitu auttaa mitenkään. Mutta isosta talosta ei tullut ketään, eikä ollut tietoa, mitä Vladimir Iljitšille oli tapahtunut. Korva kuunteli herkästi vähäisintäkin ääntä.

Alakerran ovi paukahti äkkiä kovasti kolahtaen. Kaikki ryntäsivät portaikolle. Samassa tuokiossa, en ehtinyt edes porras-

tasanteelle, joku huusi hirveästi, kammottavasti, ja ilman sanoja kävi selväksi, että isossa talossa oli tapahtunut jotain korvaamatonta...

* * *

Ainiaaksi on painunut mieleen tuo iso, kirkkaasti valaistu huone, ja keskellä huonetta pöydällä kuollut Lenin.

Ensimmäinen, äkillinen vaikutus oli se, ikäänkuin Vladimir Iljitš olisi ojentanut sivuilleen suoriksi lujasti jännitetyt kätensä ja jäänyt hetkeksi siihen asentoon noustakseen tai ponnahtaakseen heti ylös lihasjännityksen voimalla.

Hautajaissaattue. Matkalla kaikki paikat tuovat mieleen Leninin. Saattue kulkee puistokatua pitkin. Siinä, portin lähellä vuonna 20 Vladimir Iljitš seisoi talonpoikain ympäröimänä, jotka olivat luultavasti jostain lähikylistä, ja keskusteli heidän kanssaan. Saattue kulkee parantolan ohi. Siellä Vladimir Iljitš kävi vuonna 21 ja pelasi parvekkeella šakkia tov. Weisbrodin kanssa. Saattue ohittaa kentän. Siellä Vladimir Iljitš pelasi „gorkilaisten” kanssa näiden suosimaa linnapeliä. Hautajaissaattue etenee yhä loitommaksi autiosta isosta talosta. Siellä on kaikki ennallaan. Mutta yläkerrasta ei kuulu enää tuttua kepin kopsahtelua. Sairas Vladimir Iljitš oli liikkunut keppiin nojaten...

Hautajaispäivä. Isossa talossa on nostettu musta lippu Sotilasvartion toverit, kuusi—seitsemänmiehinen ryhmä on asetunut seisomaan parvekkeen eteen kääntyen Gorkin kylään päin. Kello neljä. Kaukaa Moskovasta päin kuuluu kumeeaa ja pitkää jylinää. Sitten vielä ja vielä... Se on tykistötulta, Gorkiin kuuluu tykistön kunnialaukauksia. Silloin sotilasvartioston toverit nostavat vuorostaan kiväärinsä ja ampuvat kolme yhteislaukausta Vladimir Iljitšin muistolle. Sitten he seisovat vielä hetken, ja eräs miehistä virkkaa hiljaa: „Nyt ei meillä ole enää ketä suojella...”

* * *

Talvella puistossa oli paljon lunta. Keväällä lumen sulettua tuntuivat isosta talosta puistoon johtavalla kapealla polulla hyvin selvästi pyörätuolin jäljet. Sillä oli sairasta Vladimir Iljitšiä kuljetettu puistossa. Iljitšin pyörätuolin jättämiä jälkiä ei kukaan voinut katsella tyynin mielin.

